

Πρόλογος

Με τη δημοσίευση αυτού του βιβλίου ολοκληρώνεται η τετράτομη ιστορική μου αφήγηση για τα λαϊκά κινήματα της επαναστατικής εποχής. Το νήμα ξεκινά εδώ από τη Γερμανική Επανάσταση και, περνώντας από τους ξεσηκωμούς της Βαυαρίας, της Ουγγαρίας και της Αυστρίας, τερματίζει στην Ισπανική.

Στη Γερμανική Επανάσταση του 1918, θεωρώ ότι οι προθέσεις της Ρόζας Λούξεμπουργκ ήταν ίσως από τις ευγενέστερες, και στο πέτο μου φορώ ένα λουλουδί στη μνήμη της. Αλλά για τον γερμανικό επαναστατικό σοσιαλισμό, η στρατηγική της υπήρξε καταστροφική. Με δεδομένο τον συντηρητικό χαρακτήρα της εργατικής τάξης της Γερμανίας –και της Ευρώπης γενικότερα– η από μέρους της μυθοποίηση των δήθεν επαναστατικών ορμέφυτων του προλεταριάτου μου είναι ακατανόητη. Δύσκολο να εννοήσω πώς αυτή η απίστευτα προικισμένη ηγέτις δεν είδε πόσο ενσωματωμένη ήταν η γερμανική εργατική τάξη στην ιεραρχική της κοινωνία – κάτι που το εκμεταλλεύτηκαν πανέξυπνα οι σοσιαλδημοκράτες αντίπαλοί της.

Όσο για την Ισπανική Επανάσταση, ακόμα και σήμερα, από την απόσταση των 70 περίπου χρόνων, εξακολουθεί να σκιρτά η καρδιά ενός γέροντα σαν εμένα, για τον οποίο οι αναμνήσεις τού ξετυλίγματός της παραμένουν τόσο ζωντανές ώστε επισκιάζουν άλλες, πιο πρόσφατες. Καμιά εργατική τάξη στην ιστορία των επαναστάσεων δεν συγκρίνεται με την ταξική συνείδηση του ισπανικού προλεταριάτου ή ακόμα και της ισπανικής αγροτιάς. Κανένας άλλος πληθυσμός δεν άξιζε μια ικανή επαναστατική ηγεσία περισσότερο από ό,τι η ισπανική εργατική τάξη, η οποία γνώριζε πως είχε μεγάλη ανάγκη από ηγεσία και ήταν πρόθυμη να δεχτεί καθοδήγηση. Η Ισπανία έδωσε στον κόσμο μια ουτοπική εικόνα του προλεταριάτου, που οι στοχαστές της επανάστασης την είχαν αντικρίσει ως τότε μόνο στις στιγμές των πιο αχαλίνωτων φαντασιώσεών τους.

Ηγέτες υπήρχαν δυνάμει, αλλά χρειαζόνταν περισσότερο χρόνο για να κερδίσουν τον σεβασμό του προλεταριάτου. Μην έχοντας ικανούς ηγέτες, το ισπανικό προλεταριάτο απέμεινε με ορισμένους που δεν είχαν επ' ουδενί τα προσόντα. Η

Φεδερίκα Μοντσένου, ο Χουάν Γκαρθία Ολιβέρ και ο Ντιέγο Αβιάδ δε Σαντιγιάν ήταν βέβαια ιδεαλιστές και κάποιες, φορές, ευγενείς άνθρωποι, αλλά είχαν σοβαρότατες ελλείψεις ως προς την ιστορική κατανόηση, τη θεωρητική εμβάθυνση και τις στρατηγικές ικανότητες. Τα αποτελέσματα της ηγετικής τους δράσης ήταν ολέθρια: στα μη επαναστατικά πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1930, αυτοί οι «σημαίνοντες αγωνιστές» χαλούσαν τον κόσμο καλώντας σε εξεγέρσεις και φέρονταν σάμπως κάθε απεργία να ήταν η αρχή μιας εξέγερσης. Όταν όμως το 1936-1937 προέκυψε τελικά μια επαναστατική κατάσταση, δεν είχαν το κουράγιο να διαβούν το αγκαθωτό σύνορο που χώριζε τον καπιταλισμό από τον ελευθεριακό κομμουνισμό. Μην έχοντας ξεκαθαρίσει τη φύση της εξουσίας –πιστεύοντας ότι μπορούσε με κάποιον τρόπο να καταργηθεί, ενώ δεν μπορεί να καταργηθεί περισσότερο απ' ό,τι ο αέρας ή το νερό–, οι ηγέτες αυτοί δεν ήταν προετοιμασμένοι να χρησιμοποιήσουν την εξουσία όταν οι μάζες τελικά την απίθωσαν στα χέρια τους. Αντί γ' αυτό, επέτρεψαν στις εξελίξεις να τους μετατρέψουν σε απλούς φιλελεύθερους και τίποτα παραπάνω.

Η Ισπανική Επανάσταση ήταν το γεγονός με το οποίο κορυφώθηκαν οι επαναστατικοί κύκλοι του εικοστού αιώνα και, από πολλές απόψεις, η επαναστατική εποχή που άρχισε τον δέκατο έβδομο αιώνα. Παρά τα έντονα αισθήματά μου για πολλά απ' αυτά τα συμβάντα, προσπάθησα να είμαι άτεγκτα αντικειμενικός στη διαπραγμάτευση του θέματός μου, ιδίως όταν τα ιστορικά πειστήρια διαψεύδουν απόψεις που άλλοτε τις είχα κορόνα στο κεφάλι μου. Ο χρόνος υπήρξε γενναίος και μου χάρισε το προνόμιο να μπορώ να ελέγξω και να επανεξετάσω ιδέες οι οποίες, όταν ήμουν νέος, μου φαίνονταν αδιαμφισβήτητες.

Η Τρίτη Επανάσταση θα έχει παίξει έναν σπουδαίο ρόλο, αν οδηγήσει στην αναγνώριση ότι στη Δυτική Ευρώπη το προλεταριάτο δεν ήταν με κανέναν τρόπο η υπερφυής εκείνη επαναστατική δύναμη που περιέγραψαν οι, διανοούμενοι κατά πλειοψηφία, ριζοσπάστες θεωρητικοί. Η αγωνιστικότητα καθόλου δεν ισούται με την επαναστατικότητα. Ως το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου –μια εξαιρετικά σημαίνουσα καμπή στην παγκόσμια ιστορία– οι προλετάριοι μπορεί να ήταν αγωνιστικοί και εξεγερτικοί, αλλά το όραμά τους για το «σοσιαλισμό» ή την «ελεύθερη κοινωνία» σπάνια προχωρούσε πέρα από την «κοινωνία πρόνοι-ας», ακόμα και όταν κατέφευγαν στα όπλα και ανέμιζαν κόκκινες ή κοκκινόμαυρες σημαίες. Συχνά διανοούμενοι αυτοδιορίζονταν στη θέση των εργατών, για το συμφέρον των οποίων υποτίθεται ότι μιλούσαν και τους οποίους κατέστελλαν με αλύπητη αγριότητα άπαξ και βρίσκονταν στην εξουσία.

Ελπίδα μου είναι ότι *Η Τρίτη Επανάσταση* θα απαλείψει την ομιχλώδη γλώσσα που συσκοτίσε τις πραγματικότητες της επαναστατικής εποχής. Οι λέξεις «σοσια-

λιστής», «κομμουνιστής», «αναρχικός» και «επαναστάτης συνδικαλιστής»*, και τα επίθετά τους, σήμαιναν πολύ διαφορετικά πράγματα και περιέγραψαν πολύ διαφορετικά γεγονότα στη διάρκεια των δύο τελευταίων αιώνων. Ούτε ήταν όλοι οι βίαιοι λαϊκοί ξεσηκωμοί επαναστάσεις. Επιπλέον, οι εξεγέρσεις που σάρωσαν τη δυτική, την κεντρική και την ανατολική Ευρώπη το 1848 και από το 1917 ως το 1950 δεν ήταν γεγονότα που έμοιαζαν μεταξύ τους. Χρειαζόμαστε μια λεπτομερειακή κατανόηση του τι σημαίνουν αυτοί οι όροι και τα γεγονότα, αν πρόκειται να σχηματίσουμε την αμυδρότερη έστω ιδέα για το τι συνιστά την ιστορία των δύο τελευταίων αιώνων και ποια θέση κατέχουν μέσα σε μια αποτύπωση της Ιστορίας που να βγάζει νόημα. Οι «σοσιαλιστές» δεν ήταν με κανέναν τρόπο «κομμουνιστές» και οι «αναρχικοί» δεν ήταν με κανέναν τρόπο «επαναστάτες συνδικαλιστές». Οι διαφορές στις στρατηγικές και τις μεθόδους ήταν αρκούντως βαθιές ώστε να προκαλέσουν σκληρούς «εμφύλιους πολέμους» ανάμεσα στους ριζοσπάστες, καθώς και τη σχεδόν βέβαιη ήττα τους από τις καλά οργανωμένες αντεπαναστατικές δυνάμεις, όπως έμελλε να δείξει ο Ισπανικός Εμφύλιος του 1936-39.

Για άλλη μια φορά εκφράζω τις βαθύτατες ευχαριστίες μου στην Janet Biehl, που μου παρείχε την ίδια πολύτιμη βοήθεια γι' αυτό τον τόμο όπως και για τους προηγούμενους τρεις. Η Βιβλιοθήκη Kate Sharpley είχε την καλοσύνη να μου στείλει μέρη της αγγλικής μετάφρασης του ιστορικού πονήματος του Τζουζέπ Πεϊράτς για τη CNT-FAI, ενώ ο Barry Pateman μου προμήθεψε ένα φυλλάδιο με αποσπάσματα από το *Ecos de los pasos* του Γκαρθία Ολιβέρ.

Έχω μεγάλη οφειλή προς τον Τζουζέπ Πεϊράτς, τον αδιαφιλονίκητο ιστορικό της CNT-FAI, καθώς και προς τον Γκαστόν Λεβάλ, τον έξοχο ιστορικό των κολεκτιβών της CNT στην επανάσταση. Όταν επισκέφτηκα το Παρίσι και την Τουλούζη τον Αύγουστο του 1967, και οι δυο τους μου χάρισαν ώρες από το χρόνο τους και μου επιδαψίλευσαν πλήθος λεπτομέρειες, από εκείνες που μόνο άνθρωποι με πλήρη συμμετοχή στο ισπανικό αναρχοσυνδικαλιστικό κίνημα μπορούσαν να γνωρίζουν. Είχαν μάλιστα την ευγένεια να μοιραστούν μαζί μου όχι μόνο τις αναμνήσεις από το κίνημά τους αλλά και μια φίλια που προχώρησε πέρα από τις συνεντεύξεις. Χρωστώ επίσης πολλά στον Πάμπλο Ρουίθ, τον ηγέτη του στρατιωτικού κλάδου των Φίλων του Ντουρουτί, ο οποίος κράτησε αλληλογραφία μαζί μου αφού τον επισκέφτηκα στο Παρίσι το 1967. Ο Πάμπλο και οι συνάδελφοί του στους Φίλους δεν είχαν, κατ' εμέ, καλή αντιμετώπιση από πολλούς ιστορικούς του ισπανικού αναρχοσυνδικαλισμού.

* Μεταφράζω κάποτε έτσι τον όρο «syndicalist», για να τον αντιδιαστείλω από τον όρο «trade-unionist». (Σ.τ.Μ.)

Είμαι βαθιά ευγνώμων για πολλά ακαδημαϊκά πονήματα που μου στάλθηκαν: κυρίως, για τη μελέτη του Ian Grimmer σχετικά με τη Συμβουλευτική Δημοκρατία της Βαυαρίας και για την ογκώδη (και δυστυχώς ακόμα αδημοσίευτη) μελέτη της Myrna Breitbart, «The Theory and Practice of Anarchist Decentralism in Spain: 1936 to 1939» [Θεωρία και Πρακτική του Αναρχικού Αποκεντρωτισμού στην Ισπανία: 1936 έως 1939]. Ο Peter Zegers, στην Ολλανδία, μου προμήθεψε βιβλία και εργασίες που δεν μπορούσα να τα βρω στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Όπως πάντα, ευχαριστώ πολύ τον Wesley Eldred και την June Treyah της Βιβλιοθήκης Bailey-Howe του Πανεπιστημίου του Vermont και τον Fred G. Hill της Ελεύθερης Βιβλιοθήκης Fletcher του Μπέρλιγκτον.

Murray Bookchin

Ομότιμος διευθυντής του Ινστιτούτου για την Κοινωνική Οικολογία
Πλέινφιλντ, Βερμόντ

Ομότιμος Καθηγητής
Ramapo State College
of New Jersey
Mahwah, N.J.